

17 oktober 2008

# Dag van verzet tegen armoede

Samenlevingsopbouw Lier

Kansarme jongeren en hun leerkrachten:  
een verhaal van kansen vragen en krijgen.  
Elementen en aandachtspunten bekeken door de ogen  
van maatschappelijk kwetsbare jongeren.





NOG EEN  
BEETJE HOGER!



COLLEGA, DIT IS NIET  
DE ONDERSTEUNING DIE WE  
BEDOELEN.

P'ANNE

# **Kansarme jongeren en hun leerkrachten: een verhaal van kansen geven en kansen krijgen**

## **Elementen en aandachtspunten bekeken door de ogen van kwetsbare jongeren**

Schoolmoeheid is een gangbare term geworden en time-outprojecten rijzen uit de grond.

Onze maatschappij verwacht (te) veel van onze jongeren, en ook leerkrachten kennen een steeds groter wordende druk. De zwaksten in onze maatschappij vallen als eerste uit de boot. Gelukkig is de groene leerkracht in haast elke secundaire school aanwezig en zijn er vele onderwijzers die jongeren mee op sleeptouw willen en kunnen nemen. Kansen geven aan jongeren in armoede, het is niet evident, maar het gebeurt. En zelfs meer dan we denken!

Wanneer we kijken naar het onderwijs doet men het nergens beter dan in Vlaanderen. Althans, zo geldt voor de toplaag van de leerlingen. Nergens is de kloof echter zo groot tussen zij die meekunnen en zij die achter blijven. Bovendien wordt die laatste groep steeds groter en is er tegenover het onderwijsveld meer druk om hen toch mee te krijgen. Grote verwachtingen en superleraar moet alles maar klaarspelen...

Toch slagen verschillende leerkrachten erin jongeren opnieuw een perspectief te bieden door hun aparte aanpak. Hun houding zorgt ervoor dat jongeren zich goed voelen tijdens hun lessen, en zich daardoor voor hen wél gaan inzetten.

Samenlevingsopbouw is op zoek gegaan naar deze positieve verhalen. Enerzijds in de leraarskamer, anderzijds bij de jongeren zelf. Uit alle interviews hebben we de gemeenschappelijkheden gefilterd. Welke elementen maken mee het verschil in de klas? En waarom zijn deze net zo belangrijk voor onze jongeren?

We hebben niet de pretentie te zeggen hoe je het moet aanpakken in de klas. Wat we wel willen, is de stem van jongeren in armoede meegeven. Omdat niets leerrijker is dan hun eigen ervaring en we die moeten gebruiken. Vandaag is het 17 oktober, dag van verzet tegen armoede. Laat dit een dag zijn om stil te staan bij wat kansarme jongeren ons te vertellen hebben. Er zitten ongetwijfeld enkele sporen tussen die de moeite waard zijn om te bewandelen en te verkennen. Laat dit een oproep zijn om samen te werken aan meer kansen voor alle jongeren! Misschien een moment om eens je oren te leggen bij je leerlingen van vandaag...

In wat volgt hebben we drie grote kernelementen uitgewerkt die terugkwamen bij de gesprekken. Het zijn aandachtspunten die opgaan voor elke leerling, kansarm of niet. Maar voor jongeren in armoede zijn ze des te belangrijker. Willen we ze meekrijgen in het onderwijs, dan moet er extra aandacht aan hen besteed worden.

## Beginnen bij het begin: om je leerlingen geven

Complimenten geven, leerlingen bevestigen en in hen geloven. Het zit in kleine dingen. Kleine dingen die voor veel jongeren een wereld van verschil betekenen. De door ons gesproken jongeren gaven aan hoe belangrijk het is om bevestigd te worden in hun vorderingen -hoe gering de vooruitgang ook is- en om aangesproken te worden op hun (verborgen) capaciteiten. Dit alles wordt versterkt wanneer ze oprechte waardering ervaren.

*“...Ik voel me niet goed en toch loopt mijn school goed, ik haal niks onder de 6 en heb nog geen enkele onvoldoende gehad dit jaar. Dit komt door mijn vrienden en opvoeders, maar ook door mijn klastitularis. Ze moedigen mij aan: ze zeggen ‘goed gedaan’ en dat motiveert mij enorm.”*

Kwetsbare jongeren zeggen dat ze nood hebben aan opbouwende en constructieve commentaar op wat ze presteren. Als ze van 5 onvoldoendes naar 2 zijn gegaan, worden ze gemotiveerd door hen hiervoor te feliciteren. Ingaan op hun overgebleven tekorten werkt daarentegen demotiverend. Als ze hun best doen willen ze daarvoor beloond worden, al behalen ze misschien niet de noodzakelijke punten. De commentaar dat hun inzet geweldig is, kan ervoor zorgen dat ze dit blijven volhouden en op langere termijn wel hun criteria halen. Benoem je hun inzet niet, dan krijgen ze het gevoel dat hun inspanningen (weer) niet gezien worden en zullen ze zich afvragen waarom ze het dan nog zouden proberen.

*“...Geschiedenis interesseerde mij echt niet, saai vond ik dat. Maar wij hadden wel een lieve leerkracht. Toen ik weer eens aan het tekenen was, kwam ze naast mij staan en in plaats van kwaad te worden zei ze dat ik echt wel talent had. Dat was de eerste keer dat ik daar over nadacht!...”*

Een schouderklopje en een complimentje zijn onontbeerlijk. In elke leerling zit iets positiefs, het is de kunst van de leerkracht dit eruit te halen. Simpelweg door te zeggen dat een jongere iets goed kan, krijgt hij een goed gevoel. Geen evidentie voor een kansarme jongere, want elke keer weer krijgt hij te horen dat hij niet probeert, dat hij niet mee kan, dat hij er niet bij hoort.

Maatschappelijk kwetsbare jongeren zijn zich meestal niet eens bewust dat ze capaciteiten bezitten. Door deze te benoemen gaat er een onbekende wereld voor hen open met ruimte tot verkenning. Als ze vaak te horen krijgen dat ze ergens goed in zijn, kan hun zelfbeeld stijgen en hun persoonlijkheid groeien. Hierdoor kunnen ze op een positieve manier evolueren naar een jongere met inzet.

“...gewoon het feit dat ze merken dat er iets mis is betekent al veel.”

Complimenten en benoemde capaciteiten worden veel sterker wanneer ze starten vanuit de buik. Als je om je leerlingen geeft, draag je dat ook op hen over. Ze voelen dit zeer goed aan, zeker zij die het thuis wat moeilijker hebben. Elke puber wil graag gezien worden: door zijn vrienden en omgeving, maar ook door zijn ouders en niet te vergeten: zijn leerkracht! Dit laatste klinkt misschien raar, maar ze brengen 5 van de 7 dagen door op school, dit doen ze dan ook liever met een goed gevoel. Wat ze willen is dat je met hen inzit, dat je in hen gelooft en vooral dat je hen het gevoel geeft toch iets waard te zijn voor iemand. Want thuis en in hun omgeving ontbreekt die waardering dikwijls.

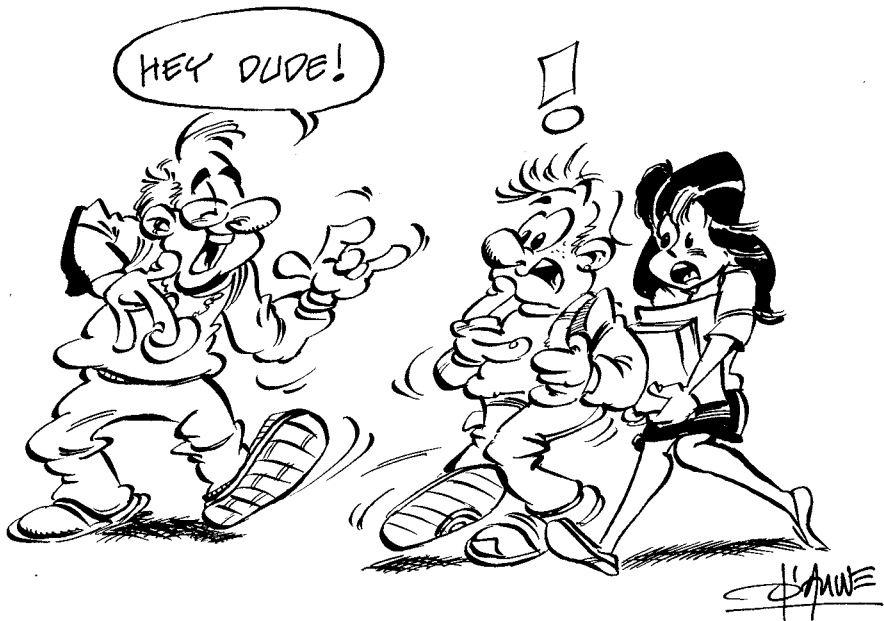


## Vertrouwen geven en winnen

Het voorgaande is voor jongeren de basis van alle vertrouwen. Hierop kan je verder gaan bouwen om een band te creëren met je leerlingen, waardoor het allemaal een stukje vlotter gaat. Maar dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan, hoe pak je dit immers concreet aan? Jongeren gaven een aantal elementen aan die volgens hen ertoe bijdragen om toch die vertrouwensband op te bouwen. Het gaat in de eerste plaats over een leerkracht die zichzelf is als basisvoorwaarde tot wederzijds vertrouwen. Verder is ook het vak dat gegeven wordt niet onbelangrijk om bij hen aansluiting te vinden. Maar ook tijd en aandacht krijgen, gaven ze aan. Tenslotte vermeldden ze het betrekken van de leerling nog, als een belangrijke erkenning voor hun als persoon.

“... ik voel mij goed bij een leerkracht die zich gedraagt: die gewoon doet en niet te vroom. Niet iemand met 2 gezichten maar gewoon iemand die zijn eigen blijft...”

Zowel leerkrachten als jongeren geven aan dat een goede band hebben belangrijk is. Vertrouwen is iets wat bij kwetsbare jongeren op één staat als voorwaarde hiervoor. Dit wordt enerzijds gecreëerd door de leerling positief te bevestigen, maar anderzijds ook doordat de leraar zichzelf blijft. Ieder heeft zijn stijl en als er iets is waar jongeren een hekel aan hebben, dan zijn het wel 2 gezichten. Iemand die oprecht is, biedt hen zekerheid: ze weten wat te verwachten. Voor jongeren die leven in een moeilijke thuissituatie is die voorspelbaarheid dubbel zo



belangrijk. Ze moeten thuis immers met heel wat onzekerheden omgaan. Zullen ze volgende maand nog mogen blijven wonen? Zal er 's avonds (warm) eten zijn? Deze onzekerheden knagen aan alle gezinsleden, met extra druk op de familiale verhoudingen en het vertrouwen in de ouders. Daarom hechten ze enorm veel belang aan weten waar ze voor staan en aan gedrag dat consequent beantwoord wordt. Een rolletje spelen heeft bij hen een tegenovergesteld effect, ze hebben liefst van al een leerkracht die gewoon doet. Ze willen niet iemand die de grapjas uit hangt of de lieve weldoener speelt, maar gewoon iemand die zichzelf is. Tenslotte, ook de leerling wil bovenal zichzelf kunnen zijn.

*“...Mijn ideale leerkracht? Mijn leraar praktijk!...”*

Jongeren uit het beroeps en technisch onderwijs geven aan dat vooral de praktijkleerkrachten dicht bij hen staan. Zo ondervinden jongeren dat de leraar praktijk hen beter aanvoelt, inschat en meer tussen hen in plaats van voor hen staat. De concrete vaardigheden die men bij hen aanleert vinden bovendien meteen aansluiting bij hun dagelijkse leefwereld. Een boek lezen is hen veel vreemder dan aan een bromfiets sleutelen. Verder brengt men gemiddeld 10 uur per week door met iemand die praktijk geeft.. Op deze manier leren ze de leerkracht beter en op een andere manier kennen. Natuurlijk minder evident voor iemand die algemene vakken geeft, de context speelt hierin dus ook zijn rol. Al hebben we even goed een getuigenis waarbij een leerkracht die algemene vakken geeft die rol speelt. De context is belangrijk, maar een goed contact heeft ook en vooral met houding te maken.

*“...Mijn ideale leerkracht? Iemand die moeite doet voor zijn leerlingen!...”*

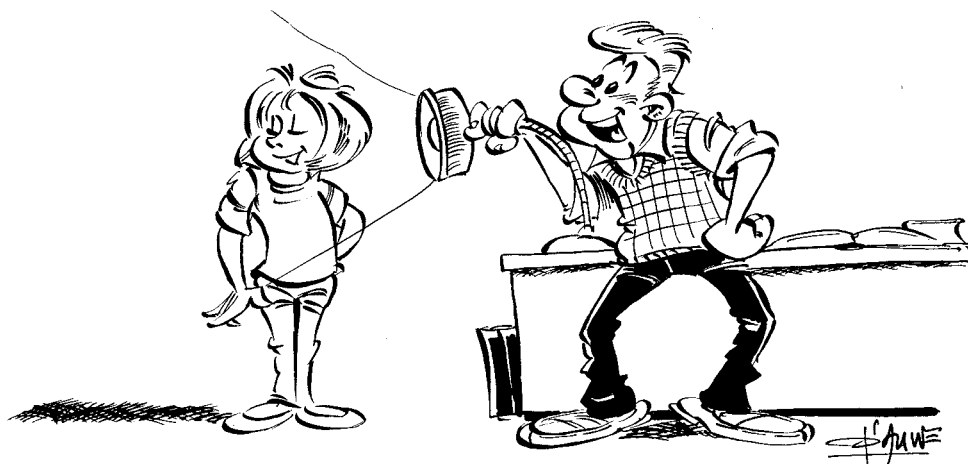
Veel heeft volgens de geïnterviewde jongeren echter ook te maken met aandacht die aan hen besteed wordt. Enkel al het gevoel krijgen dat er naar hun verhaal geluisterd wordt, doet hun vertrouwen in de leerkracht groeien. Dat ze serieus genomen worden, dat iemand tijd neemt voor hen, zijn zaken die ze meestal niet gewoon zijn. Al te vaak wordt hen geleerd dat ze niet veel waard zijn. Op school, op het speelplein, op straat, ... botsen ze steeds op negatieve reacties omdat hun omgangsvormen anders zijn dan de modale. Iemand die hen wel positieve aandacht geeft en tijd voor hen vrijmaakt, is iemand die hun vertrouwen waard is. Voor jongeren in armoede zit het soms in kleine dingen. Enkel al een uitleg opnieuw doen appreciëren ze.

*“...Mijn klastitularis in het 4<sup>e</sup> jaar had ook veel aandacht voor mij. Als ik met iets zat kon ik altijd bij haar terecht, zelfs tijdens de les. Ook tussen de middag of als ze pauze had maakte zij regelmatig tijd om even met mij te babbelen. Ik kon echt met mijn problemen bij haar terecht. De lerares was zo eigenlijk iemand die ze nu -geloof ik- een groene leerkracht noemen....”*

Aandacht krijgen gaat ook over hun specifieke problemen. Niemand van de ondervraagde jongeren wil een speciale behandeling krijgen! Maar het gevoel hebben dat ze met hun problemen ergens terecht kunnen, is iets dat hen wel vertrouwen geeft. En ze voelen zelf aan wanneer een leerkracht hier al dan niet voor openstaat. Ze willen zelf aangeven wanneer ze nood hebben aan een babbel, maar het liefst van al doen ze dit buiten de les. Sommige leerlingen zijn echter niet klaar om over hun bekommernissen te praten. Het ligt voor hen (nog) te zwaar en school is voor hen dan even weg zijn van thuis. Hierdoor zullen ze misschien extreem reageren als je hen bezorgd aanspreekt, terwijl ze het in hun binnenste wel appreciëren.

“...Ik werd er behandeld als een volwaardig persoon, ik was daar echt iemand.”

Vertrouwen krijgen is voor kansarme jongeren een wederzijds proces. Wanneer de leerkracht vertrouwen in hen stelt, willen ze dat ook teruggeven. Daarom vinden ze het belangrijk bij het schoolgebeuren betrokken te worden. Meegevraagd worden naar een oudercontact is voor hen een erkenning. Men gaat niet aan hen voorbij, maar men bespreekt het met hen. Het gaat tenslotte toch over hen?! Daarnaast gaat het wederom om vertrouwen. Hun ouders hebben al weinig vertrouwen in een school door vroegere ervaringen waardoor ze met een negatieve ingesteldheid naar een oudercontact vertrekken. Jongeren hebben ook niet altijd vertrouwen in hun ouders. Worden ze daar wel verdedigd? Worden hun inspanningen wel gezien?





## Zich open stellen is kansen geven, telkens opnieuw

Openheid is een vage term die een grote lading dekt. Maar voor kansarme jongeren is die openheid net enorm belangrijk. De jongeren beschreven zes verschillende elementen van openheid. Het gaat hier in de eerste plaats over het stellen van de 'waarom-vraag' in plaats van uit te gaan van evidenties. Daarnaast is openheid ook je eigen lesmethode in vraag stellen en afstemmen op kansarme jongeren en hun leefwereld. Die ziet er nog altijd anders uit dan die van de gemiddelde leerling. Een derde element dat ze aanbrachten was het belang van een goede klassfeer. Verder benoemden ze het geven van nieuwe kansen als een mogelijkheid om negatief gedrag om te buigen naar een positieve aanwezigheid en het krijgen van verantwoordelijkheid als een teken van vertrouwen. Tenslotte duiden ze de noodzaak van openheid in de aanpak van de leerkrachten.

*“...moest ik even bij haar blijven. Ik had een enorme preek verwacht maar in de plaats daarvan vroeg ze waarom ik zo druk was...”*

In elk gesprek kwam terug dat wanneer jongeren het gevoel hebben dat er te praten valt met de leerkracht, ze zich goed voelen bij die persoon. Het gaat voor hen over het feit dat de leerkracht zich openstelt. Dat men moeite doet om te ontrafelen wat er achter hun gedrag schuilt. Enkel al de vraag stellen waarom ze zo handelen, maakt bij hen dikwijls de klik. Ze worden zo vaak afgerekend op hun gedrag, zonder dat iemand zich afvraagt wat daarachter schuilt. Het feit dat er iemand zich wel die vraag stelt, is voor hen een teken dat er ook naar hun persoon gekeken wordt. Naar hoe zij zich voelen. Want als ze lastig doen, is dit dikwijls een teken dat ze het moeilijk hebben.

*“...Wij keken naar grappige series, maar dan niet ondertiteld. Die maakte haar les plezant en zorgde ervoor dat we er tenminste iets aan hadden.”*

Openstellen gaat voor hen ook over kijken naar wat hen boeit, aansluiting zoeken bij de leefwereld van jongeren, ook van zij die in armoede leven. Een gesprek over hun voorbije vakantie kan pijnlijk zijn, de Vestconcerten daarentegen bezoeken we allemaal. Het is ook een beetje experimenteren door bijvoorbeeld lesmethodes te zoeken die voor hen wel werken. Volgens de geïnterviewde jongeren vergeten leerkrachten dikwijls hun lessen aan te passen aan iedereen. Groepswork op les krijgen op een actieve manier zijn dingen die voor hen het beste werken. Ze vinden ook dat er meer recent materiaal gebruikt mag worden om de leerstof boeiend te houden. In een aflevering van 'Thuis' komen bijvoorbeeld verschillende maatschappelijke thema's aan bod, de film 'Ben X' is een bruikbaar medium om rond te werken.

*“...Een goede klassfeer is heel belangrijk, het doet gemakkelijker leren en het maakt in groep werken gemakkelijker.”*

Jongeren vinden het belangrijk dat er tijd wordt gemaakt om aan groepsbinding te werken. Vooral jongeren die het algemeen moeilijker hebben vinden moeilijk toegang tot de klasgroep. Werken aan groepsbinding kan op tal van manieren: via groepswork, met behulp van een klasgesprek, door het bekijken en bespreken van de groepsprocessen in 'Expeditie Robinson', .... Als er spanningen zijn in de klas, is iedereen daar toch mee bezig. Ze denken ook dat dit zou helpen om niemand uit te sluiten. Iedereen leren met elkaar om te gaan is voor hen een grote prioriteit van de school. Ze vinden in dit kader ook dat hun klasstitularis daar meer tijd voor zou moeten krijgen.

“...Die leraar heeft mij gemotiveerd door mij een tweede kans te geven. Terwijl ik die het jaar ervoor zo hard had uitgedaagd en hij wist wat voor crapuleus gedrag ik de jaren daarvoor vertoonde hé...!”

Telkens nieuwe kansen krijgen, en niet afgerekend worden op iets wat je fout hebt gedaan; het is iets wat jongeren enorm kan motiveren. Jongeren beseffen zelf al te vaak dat ze negatief gedrag vertonen. De ingesteldheid van de leerkracht kan een negatieve spiraal doorbreken. Gaat deze er op voorhand van uit dat de jongere zich altijd negatief zal gedragen, dan blijft de jongere dit gedrag stellen. Beginnen ze daarentegen elke les met een schone lei, dan kan het gedrag veranderen. Jongeren verdienen een tweede (derde, vierde, ...) kans. Op verschillende plaatsen hebben ze reeds een stempel waarvan ze niet af geraken. Daardoor vinden ze het vaak niet de moeite om te veranderen. Niets is meer demotiverend dan dat hun (zware) inspanningen dadelijk met de grond gelijk gemaakt worden. Iedereen maakt fouten, maar zij worden er dan harder op afgerekend. Leerkrachten die hen terechtwijzen maar daarna terug laten participeren daarentegen, krijgen hun respect.



*“... Ik werd altijd met de vinger gewezen als de leraar even weg moest, behalve door die van aardrijkskunde. Daarvan kreeg ik ook eens de opdracht om iedereen in de gaten te houden. Of mocht ik papieren gaan laten kopiëren. Die leraar, awel daar deed ik alles voor! Die gaf mij tenminste een kans...”*

Veel jongeren zien zich door hun zelfbeeld dat dikwijls negatief bevestigd wordt, slechts als een stoorzender. Wanneer zij zelf verantwoordelijkheid krijgen verandert dit dikwijls. Iets op het secretariaat gaan halen bijvoorbeeld doet hen plots belangrijk en nuttig voelen. Er wordt vertrouwen in hen gesteld! Wanneer ze dan die verantwoordelijkheid krijgen zullen ze dit met veel trots en plezier, correct vervullen. Dit kan de basis zijn van een loyaliteitsgevoel naar hun leerkracht waardoor ze hun kansen bij hem/haar niet willen verspelen.

*“...Als er één ding is dat ze niet moeten doen tegen mij, dan is het wel roepen. Dan flip ik gewoon hé. Maar als ze rustig kunnen blijven tegen mij, dan krijgen ze mijn respect...”*

Kwetsbare jongeren zien vaak dat conflicten op een verbaal agressieve manier worden uitgevochten. Ze hebben zo'n slechte ervaringen met roepen dat dit het omgekeerde effect heeft. Verbaal geweld wordt op dezelfde manier beantwoord. Daarom willen ze op een rustige manier aangesproken worden, zonder dat iemand staat te roepen. Als iemand rustig tegen hen kan blijven, dan zullen zij ook sneller rustig worden.

Kansarme jongeren zijn niet veel anders dan de doorsnee jongere. Ze vinden dezelfde dingen belangrijk, hebben evenveel nood aan bevestiging en respect. Door hun onzekere thuissituatie, waar ze bovendien andere normen, waarden en omgangsvormen aangeleerd hebben gekregen, hebben ze echter meer nodig: een meer doordachte aanpak, extra aandacht, ...

Jongeren zelf geven aan dat het gaat om een basishouding ten aanzien van de leerlingen. Eén die vertrekt vanuit een open houding, met respect voor elke jongere, ongeacht zijn achtergrond. Een houding die vertrouwen uitstraalt en de basis kan vormen om een band op te bouwen tussen leerkracht en leerling. Het geloven in een jongere dat wordt overgedragen op hem/haar en zo de motivatie vormt ergens voor te gaan.

Dit artikel is een oproep om zij die het moeilijker hebben extra aandacht te geven. Niet enkel vandaag op 17 oktober, de dag van verzet tegen armoede, maar gedurende een heel schooljaar. Elke dag opnieuw. Want goede voorbeelden zijn er genoeg van leerkrachten die bewijzen dat het kan. Anders hadden we dit artikel nooit kunnen schrijven. Laat deze positieve ervaringen van jongeren in armoede een stimulans zijn om samen te werken aan meer kansen in het onderwijs. Voor onze jongeren, de toekomst. Omdat we in jullie, leerkrachten, ook geloven!

**Kansen geven zit in kleine dingen zoals u wellicht gelezen hebt. Elementen als een open houding, vertrouwen en geloof in de leerling wilt u in de praktijk omzetten? U kan vragen naar verdere ondersteuning in dit proces!**

**Arktos vzw voert het PLUK-project uit in samenwerking met het Lierse Onderwijsopbouwwerk. Lerarenteams worden door hen begeleid in hun zoektocht naar de meest geschikte aanpak voor de minst gemakkelijke jongeren. Er is tevens ruimte voor ervaringsuitwisseling tussen leerkrachten onderling.**

### **Info?**

Onderwijsopbouwwerk  
Hilke Hoogendoorn  
Kluizestraat 39  
2500 Lier  
03/491.09.35  
0475/98.53.21  
[hilke.hoogendoorn@lier.be](mailto:hilke.hoogendoorn@lier.be)

Arktos vzw  
Sara Steel  
Kluizestraat 39  
2500 Lier  
03/491.09.35  
[ssteel@arktos.be](mailto:ssteel@arktos.be)

Samenlevingsopbouw ondersteunt Ons Gedacht, vereniging waar armen het woord nemen. Samen strijden we voor thema's die mensen in armoede aanbelangen. Dit artikel is tevens de afronding van het thema 'onderwijs' binnen de vereniging. Voordien was ook de brochure rond hoge schoolkosten een realisatie van Samenlevingsopbouw Lier en Ons Gedacht.

### **Info?**



Samenlevingsopbouw Lier  
Kristof Daems  
Kluizestraat 37  
2500 Lier  
03/488.22.72  
[kristof.daems@samenvlevingsopbouw.be](mailto:kristof.daems@samenvlevingsopbouw.be)